

ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Світлана МОЛОЧКО,

завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, методист відділу суспільно-філологічних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

«СЛОВО, ЩО ЗВУЧИТЬ»: МИСТЕЦЬКІ ВИМІРИ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Література, яка є художнім відображенням життя, відкриває можливість ненав'язливо впливати на внутрішній світ людини, плекати відчуття прекрасного й реалізовувати так звану «внутрішню» освіту, спрямовану на самоактуалізацію особистості. Цей мистецький компонент активізується, коли слово і музика взаємопроникають, адже, перебуваючи в тісному діалозі як види мистецтва, вони апелюють до емоційної сфери людини та формують її духовний досвід. Поетичне слово, наділене ритмом, інтонацією й образністю, природно тяжіє до музичного звучання, а музика, у свою чергу, поглиблює смислові й емоційні акценти літературного тексту. Їхній взаємозв'язок сприяє цілісному художньому сприйняттю, активізує образне мислення й відкриває нові можливості для інтерпретації художнього твору в культурному просторі.

У цьому контексті органічне єднання слова і музики, які є різними мовами однієї духовної реальності, постає як особлива глибина людського буття: слово формує образ, а звук наповнює його емоційною енергією.

На важливості взаємопроникнення музики й слова наголошував М. Машенко, зазначаючи, що розвиток фантазії, поетичного чуття поглиблюються тоді, коли музика і слово взаємопроникають і в художньому симбіозі постають як специфічна форма пізнання дійсності, ключовою ознакою якої є мислення в образах [4]. Іван Франко називав поезію музикою душі, втіленою в слові, педагог-гуманіст Василь Сухомлинський вважав музику слова найтоншим інструментом виховання людської душі.

Тому логічно, що творчість багатьох українських письменників вибудовується в гармонії ритму, інтонації та мелодики, де художнє слово звучить як музичний образ, передаючи найтонші емоційні стани й духовні смисли національної культури.

У цій площині творча скарбниця Лесі Українки є яскравим прикладом, адже її поетичне слово вирізняється особливою здатністю звучати – не лише в буквальному, а й у внутрішньому, духовному вимірі.

Творчість Лесі Українки в мистецькому контексті осмислювалася в працях М. Драй-Хмари, О. Білецького, С. Павличко, В. Агеєвої, Т. Гундорової, О. Забужко. Культурно-музичне тло доби та проблему взаємодії слова й музики висвітлювали Ф. Колесса, С. Людкевич, Л. Кияновська, Р. Семків, Н. Бернадська. Теоретичні засади міжмистецького аналізу репрезентовано в сучасних інтермедіальних студіях О. Галети. У своїй праці «Дискурс модернізму в українській літературі» Соломія Павличко розкрила модерністський контекст, міжмистецькі зв'язки, європейські впливи, культурологічні та мистецькі інтерпретації творчості Лесі Українки [8].

«Фа»: Фантазіє! Ти – сило чарівна...»

«Соль»: «Соловейковий спів навесні / ллється в гаю...»

«Ля»: «Лягідні весняні ночі зористі!»

«Сі»: «Сім струн я торкаю, струна по струні, / Нехай мої струни лунають...» [9].

Недаремно дослідники наголошували на особливій музичності її мислення. За спостереженням Є. Кротевича, Леся Українка тонко відчувала музику й мислила музичними образами; за сприятливих обставин вона могла б стати піаністкою високого рівня. За спогадами сучасників, поетеса часто сідала за рояль та імпровізувала мелодії до власних віршів, поєднуючи слово й звук у єдиному мистецькому пориві.

Особистий життєвий досвід поетеси відіграв важливу роль у формуванні її музичного чуття. Для неї музика була не просто мистецтвом, а формою духовного самовираження, що органічно поєднувалася з поетичним словом. Саме тому в її творчості часто простежується прагнення до синтезу мистецтв.

Музикальність поетичного слова Лесі Українки є одним із ключових чинників художньої сили її творчості. У поезіях розкриваються образи пісні, струни, голосу, тиші, звучання природи. Пісня в її творах постає як символ духовної свободи, національної пам'яті й внутрішньої сили людини. Через музичні образи поетеса передає складні психологічні стани, драматизм буття, водночас – віру в гармонію та красу. Слово в її поезії звучить, резонує з внутрішнім світом читача, формує цілісний мистецький простір.

Саме тому звернення до мистецьких вимірів творчості поетеси відкриває нові можливості її інтерпретації в сучасному культурному й освітньому дискурсі.

Логічно, що багато поезій Лесі Українки було покладено на музику. І сьогодні її творчість звучить у різних сучасних інтерпретаціях, доводячи, що мелодійність творів, у яких утілено душу поетеси, її гармонійне мистецьке начало, – поза часом і простором.

Пропонуємо добірку класичних творів на слова Лесі Українки: <https://art.lib.kherson.ua/pisni-na-slova-lesi-ukrainki.htm>

✓ «Стояла я і слухала весну»
(муз. К. Стеценка)	✓ «Вже сонечко в морі сіда»
(муз. Б. Фільц)
✓ «Смутної провесни» (муз. М. Лисенка)	✓ «Досвітні огні» (муз. О. Стецюка)
✓ «Дивлюсь я на ясній зорі»
(муз. Ф. Надененка)	✓ «Мадригал» (муз. І. Щербакова)
✓ «Хотіла б я піснею стати»
(муз. А. Коломійця)	✓ «Нічка темна і тиха була»
(муз. В. Пацухевича)
✓ «Ой не зникли золотії терни»
(муз. А. Коломійця)	✓ «Пісня» (муз. В. Гончаренка)
✓ «Пророк» (муз. В. Кирейка)	✓ «Не всихайте, пишні квіти»
(муз. Є. Козака)
✓ «Соловейковий спів навесні»
(муз. В. Кирейка)	✓ «Гетьте, думи, ви хмари осінні»
(муз. Я. Степового)
✓ «Була весна» (муз. Г. Майбороди)	✓ «Скрізь плач, і стогін, і ридання»
(муз. В. Стецика)
✓ «Горить моє серце» (муз. О. Білаша)	✓ «Досить невільная думка мовчала»
(муз. Я. Степового)
✓ «На човні» (муз. Л. Дичко)	✓ «То була тихая ніч» (муз. К. Стеценка).
✓ «Знов весна і знов надії»
(муз. В. Герасимчука)	

Також у традиційну культурну площину увійшли камерно-вокальні пісні й романси, що репрезентовані в збірнику «Золотії терна: вокальні твори на слова Лесі Українки» (1970 р.) (солоспіви та романси у супроводі фортепіано чи ансамблю: «На зеленому горбочку» Г. Верьовки, «Напровесні» О. Левицького, «Реве, гуде негодонька» Л. Левітової та ін.) <https://lnk.ua/9erJEvWep>

<https://www.youtube.com/watch?v=StnZC4gMWhA>

Поезія Лесі Українки звучить у сучасних інтерпретаціях, підсилюючи своє різнотональне звучання. Є проекти і формації, у яких беруть участь популярні виконавці, презентуючи в музичному обрамленні поезію Лесі Українки:

✓ Тарас Компаніченко та гурт «Хорея Козацька» (стиль історично реконструйованого барокового та кобзарського співу; поєднання академічної глибини, автентичної манери виконання та сучасної сценічної подачі)
<https://www.youtube.com/watch?v=ksGafcQPtS8>

✓ KRUTЬ - Леся (Live)| на слова Лесі Українки «Contra spem spero!»
<https://www.youtube.com/watch?v=drh94cJgwa4>

✓ Dakh Daughters (Соломія Мельник) (український фрік-кабаре гурт, створений у театрі «ДАХ»; працює на перетині музики, театру, перформансу та поезії): «Моя Леся», «Лісова пісня» <https://www.youtube.com/watch?v=l4UFTVD-Ct8>

✓ Ніна Матвієнко («Лісова пісня», муз. Є. Станкевича
<https://www.youtube.com/watch?v=i1qxLCmGgvc>
 «Колискова», муз. А. Авдієвського
<https://www.youtube.com/watch?v=pTFr6XU00RM>

✓ «Трое Zillia / Трое зілля» (джаз-фолькгурт) «Хотіла б я піснею стати...», «Стояла я і слухала весну», «Contra spem spero!»

✓ Проект Артема Пивоварова «Твої вірші, мої ноти»: <https://kultura.rayon.in.ua/gallery/578405-bumboks-krut-i-artem-pivovarov-dobirka-pisen-ukrainskikh-vikonavtiv-na-slova-lesi-ukrainki>; Артем Пивоваров і Оля Полякова «Тішся», Бумбокс «Плющ», Zelenooka «Гордий Промінь»;

✓ Сестри Тельнюк ((Галина та Леся Тельнюк) (модерна манера виконання твору «Досадонька» <https://www.youtube.com/watch?v=ZlfxbT6ejroosadonьka>;

✓ Христина Соловей «Лісова пісня» (OST «Мавка. Лісова Пісня»)
<https://www.youtube.com/watch?v=ryiS1n37-Js>;

✓ «Слово, чому ти не твердая криця» (Industrial, Dark Electro)
<https://www.facebook.com/watch/?v=1259618676124220>;

✓ Zakohani v Pisnu – пісні на слова Лесі Українки в обробці Лесі та Анатолія Падалко
<https://www.youtube.com/watch?v=yOXVPISXiWA>

✓ Портал Лесі Українки (рубрика «Леся Українка в музиці»)
<https://lesyaukrainka.com/ua/mistectvo/lesya-ukrayinka-v-muzici>

✓ «Відчуті силу слова»: Збірка сучасних пісень на вірші Лесі Українки
<https://www.youtube.com/watch?v=zXd1Ye6b5hE>

✓ Пісні і кліпи на слова Лесі Українки
<https://www.youtube.com/watch?v=2prZ4qIjA10>

✓ ТОП 10 інтерпретацій віршів поетеси
https://maximum.fm/pisni-na-poeziyi-lesi-ukrayinki-u-suchasnomu-vikonanni-top-10-interpretacij-virshiv-poetesi_n189499

Запропонований матеріал можна використовувати під час вивчення творчості Лесі Українки, що дасть змогу глибше реалізувати рекомендаційну рубрику навчальних програм з української літератури «Мистецький контекст»[10], [11].

Сучасний виконавець, автор проекту «Твої вірші, мої ноти» Артем Пивоваров зазначив: «Леся Українка зробила великий внесок у розвиток культури, сприяла формуванню важливих ментальних рис українців. Тож я не міг оминати увагою цю видатну постать в проекті «Твої вірші, мої ноти». Її творчість несе у собі національну ідею, зокрема нагадує про цінність волі та сили духу. Зараз ми транслюємо цю ідею на весь світ. Як би важко не було, не припиняємо мріяти, не обмежуючи політ своїх думок. І цю внутрішню свободу ми маємо зберегти та передати наступним поколінням».

Отже, музикальність творчості Лесі Українки є багатовимірним явищем, що поєднує особистий музичний досвід, поетичну майстерність і глибокий культурний контекст. Саме завдяки цій внутрішній мелодії її слово залишається живим, актуальним і здатним промовляти до сучасного читача мовою гармонії та духовної сили.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза українського модернізму. Київ : Факт, 2004.
2. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс українського модернізму. Київ : Критика, 2009.
3. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007.
4. Машенко М.М. Джерела гармонійної краси. К., 1978. 103 с
5. Молочко С. Струни творчості Лесі Українки. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 4. С. 31–38.
6. Молочко С.Р. Тематичні тести за творчістю Лесі Українки. *Педагогічні обрії*. 2021. № 2 (116), 2021. С. 10–15.
7. Молочко С.Р. «Потужну пісню я б на струнах грала...» : Використання засобів музичного мистецтва під час вивчення творчості Лесі Українки. *Українська мова і література в школі: Науково-методичний збірник*. Чернігів, 2012. № 36. С. 14–20.
8. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1997.
9. Українка Леся. Збір. творів: У 12-ти т. Київ : Наукова думка, 1979.
10. Українська література. 5–9 класи : Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2017 року. *Дивослово. Спецвипуск*. 2017. №7 – 8. С. 56 –100.
11. Українська література. 10 –11 класи : Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко та ін. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>. (дата звернення: 01.02.2026).

Оксана КОСІНОВА,

доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат філологічних наук

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: СИМВОЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ

Геніальна українська письменниця Леся Українка є одним із наймайстерніших митців в історії української літератури. Французька література посідає особливе місце в її житті та творчості. Літературна спадщина поетеси дає змогу зробити висновок, що французькі символісти привертали її увагу чи не найбільше.

Л. Українка була однією з перших перекладачів символістських творів, спираючись лише на власний досвід перекладача і власні відчуття, майстерно відтворюючи найтонші нюанси творів французьких митців на всіх рівнях і керуючись методом компаративізму. Вона ознайомена з сучасними літературними течіями, виокремлює поетів-декадентів Верлена і Рембо, Верхарна, «не погоджується з російськими літературними критиками, які відкидають наявність моралі натуралістичної поезії і можливості поєднання романтизму з реалізмом» [4, 293] «в лице одного автора» [8, 33]. Стверджує, що в чистому виді символізм – логічна неможливість [8, 32].

Серед модерністів найбільшу увагу привертає М. Метерлінк. Переклад драми «L'intruse» українською мовою став одним із перекладів символістських творів: «Згодом пришло свій переклад одноактової драми Метерлінка «L'intruse». «...я певна, що ся оригінальна і тонко написана річ не може не звернути на себе уваги навіть «пристороннього